

**UNG,
UTLANDSFÖDD
OCH UTSATT**

ERFARENHETER, LÄRDOMAR OCH FRAMTIDA UTMANINGAR
FÖR KOMMUNER OCH CIVILSAMHÄLLE

INNEHÅLL

FÖRORD	4
INLEDNING	5
VÄXANDE UTANFÖRSKAP BLAND UTLANDSFÖDDA	6
ENSAMKOMMANDE LEVER I UTSATTHET	9
VERKSAMHETER DÄR VI MÖTER UNGA UTLANDSFÖDDA	10
STÖDET TILL ENSAMKOMMANDE 2017–2020	13
Fadderhemsprojektet	14
Trygga boenden	16
Hyresförmedlingen	18
Sommarjobbprojektet	20
AVSLUTANDE DISKUSSION	24
REKOMMENDATIONER	26

FÖRORD

En av Stockholms Stadsmissions främsta styrkor är att vi snabbt kan ställa om för att möta nya utmaningar. Det visade vi i spåren av det stora asylmottagandet 2015. Migrationsverkets långa handläggningstider gjorde att tusentals unga asylsökande hamnade i kläm. För att se till att alla som var i behov av stöd fick någonstans att bo och kunde äta sig mätta ställde Stockholms Stadsmission hösten 2017 snabbt om delar av verksamheten. Det krävde stort engagemang från mina medarbetare – och finansiellt stöd från både staten och Stockholms stad.

I rapporten berättar vi om de viktiga insatser som vi gjorde för att möta ett kraftigt ökat stödbehov bland unga utlandsfödda. Vi är måna om att insatserna ska förstås i ett bredare sammanhang. Genom våra verksamheter har vi under en lång rad år sett att utlandsfödda, alltifrån asylsökande ungdomar och nyanlända till människor som lever i skuggan av det etablerade samhället, behöver hjälp. Åtgärderna för att bekämpa pandemin har i kombination med mer restriktiva migrationslagar lett till minskad

migration, men eftersom stödbehovet i många delar av världen samtidigt blivit allt större lär unga människor även i framtiden vara beredda att lämna sina hemländer för att söka sig en bättre framtid i Europa.

Min förhoppning är att vi med rapporten kan starta en diskussion om vad vi som samhälle gemensamt behöver göra för att hantera de parallellsamhällen som redan existerar i Sverige – som skapar stort mänskligt lidande – och hur vi tillsammans ska stå bättre rustade inför nästa stora samhällsutmaning. Jag är övertygad om att svaret på båda dessa utmaningar handlar om att vilja lära av varandra, att se styrkan i civilsamhället och att med gemensamma krafter skapa en ökad beredskap.

Åsa Paborn

Direktor,

Stockholms Stadsmission

INLEDNING

Vi möter allt fler utlandsfödda unga människor i våra verksamheter. Till oss kommer de för att få hjälp i kontakten med myndigheter, en bit mat att äta och en trygg plats att vila ut på. Socialtjänsten runt om i Storstockholm, företrädare för samfunden och hjälparbetare i andra delar av civilsamhället kan alla dela med sig av liknande berättelser.

Gruppen är blandad och varje livsöde är unikt. Syftet med rapporten är att belysa de svårigheter som unga från andra länder ställs inför och att dela med oss av Stockholms Stadsmissions erfarenheter av att möta dem som lever i utsatthet. Rapporten vänder sig till förtroendevalda och beslutsfattare i huvudstadsregionen som arbetar med de frågor vi berör och känner ansvar för att förbättra vår gemensamma beredskap att hantera utvecklingen.

I rapportens första del beskriver vi de allt tuffare hinder som utlandsfödda stöter på i Sverige. Med fokus på Storstockholm redogör vi för riskerna att som ung fastna i utanförskap, fattigdom och ytterst i hemlöshet.

I den andra delen av rapporten berättar vi om ensamkommande och de särskilda svårigheter och behov som gruppen upplever i Sverige. Antalet unga som tog sig till

Sverige 2015 var historiskt högt, men det är viktigt att förstå att unga utan vårdnadshavare på flykt och på jakt efter ett nytt liv varken är ett nytt eller övergående fenomen.

I den tredje delen redogör vi för de verksamheter genom vilka vi kommer i kontakt med unga utlandsfödda och hur vi på olika sätt försöker hjälpa var och en som har hamnat utanför att förändra sin livssituation till det bättre.

Den fjärde delen av rapporten ägnas åt att berätta om de akuta och långsiktiga insatser som vi, med finansiellt stöd från staten och Stockholms stad, genomförde 2017–2020 för att förhindra att hundratals ensamkommande som kom 2015 skulle hamna i hemlöshet. Vi berättar hur vi använde resurserna och delar med oss av våra erfarenheter och lärdomar.

I rapportens femte del presenterar vi våra slutsatser utifrån vad som framkommit i rapporten, hur insatserna kan inspirera till nya initiativ och hur ökad samverkan mellan det offentliga och civilsamhället kan bidra till att motverka risken för utsatthet och hemlöshet bland unga utlandsfödda framöver. Rapporten avslutas med rekommendationer för beslutsfattare på både nationell och lokal nivå.

Foto: Roland Magnusson / Shutterstock

VÄXANDE UTANFÖRSKAP BLAND UTLANDSFÖDDA

KOMMUNERNA KÄMPAR FÖR ATT MÖTA BEHOVEN

Människor från alla delar av världen söker sig varje år till Stockholm.¹ Alla hoppas de på ett bättre liv här än det som erbjuds dem där de kommer ifrån. Den som söker asyl har mycket bättre förutsättningar att etablera sig i Sverige än den som befinner sig i landet utan tillstånd. Vid uppehållstillstånd får personen tillgång till den generella välfärden på samma villkor som resten av befolkningen. Den som befinner sig i landet utan tillstånd och aktivt håller sig undan myndigheterna får däremot klara sig på egen hand.

För kommunerna har skuggsamhället länge varit en utmaning. Kommunerna har visserligen inget formellt ansvar för dem som lever i Sverige utan tillstånd, men att blunda för det mänskliga lidande som finns mitt ibland oss har varken kommunerna eller myndigheterna kunnat göra.

På senare år har det dock blivit uppenbart att även de som kommer hit under ordnade former riskerar att hamna i utanförskap. Upphållstillståndet ger visserligen individen rättigheter, men garanterar varken ett arbete eller en ordnad boendesituation. Framför allt i landets storstadsregioner kämpar kommunerna både med att möta efterfrågan på bostäder och med att hantera de sociala och ekonomiska kostnaderna av att människor inte hittar sysselsättning eller av andra skäl står långt ifrån arbetsmarknaden.

SVÅRT ATT HITTA EGEN FÖRSÖRJNING

Utlandsfödda har betydande svårigheter att ta sig in på den svenska arbetsmarknaden. Sverige hade 2018 det högsta sysselsättningsgapet mellan personer födda i eller utanför landet i hela Europa. Arbetslösheten samma år var 15,4 procent för utlandsfödda i åldrarna 15–74 år.² En viktig förklaring till att det ser ut så här är den långtgående effektivisering och automatisering som skett i Sverige och som över tid gjort att arbetsuppgifter utan krav på utbildning eller tidigare erfarenheter har rationaliserats bort. Utvecklingen har slagit hårt mot svagare grupper, däribland utlandsfödda som utöver att sakna formella kvalifikationer också ofta har bristande nätverk och saknar tillräckliga språkkunskaper.

Många utlandsfödda riskerar därför att fastna i ett långvarigt biståndsberoende. Det är naturligtvis särskilt negativt för unga personer som står på tröskeln till vuxenlivet. SCB redovisar ingen statistik över hur det ser ut specifikt

i Storstockholm baserat på ålder. Bland 18–19 åringar i hela Sverige var 78 procent av dem som fick ekonomiskt bistånd 2019 födda i ett annat land. Bland 20–24 åringar var andelen 61 procent.³

”Bland 18–19 åringar var 78 procent av dem som fick ekonomiskt bistånd 2019 födda i ett annat land.”

För kommunerna innebär det att kostnaderna för ekonomiskt bistånd växer. Under 2019 betalades 11,6 miljarder kronor ut till hushåll som inte hade något annat skyddsnät.⁴ Det beror bland annat på att många nyanlända som kom till Sverige i samband med asylmottagningen 2015 under 2019 lämnade det statliga etableringsprogrammet, enligt Sveriges Kommuner och Regioner, SKR.⁵

UTBREDD BOSTADSBRIST SLÅR MOT DEM SOM ÄR NYA

Svårigheten att hitta bostad är ett problem som många i Sverige känner väl till. Medan den ägda bostadsmarknaden stänger ute även dem som har arbete krävs det i regel lång kötid för att få tag på en lägenhet på den hyrda bostadsmarknaden. Den som är ny i Sverige står till en början ofta utan nätverk vilket försvårar bostadsletandet ytterligare.

I Storstockholm uppger samtliga 26 kommuner att det är brist på bostäder, enligt Boverkets senaste bostadsmarknadsenkät.⁶ Enbart en kommun bedömer att situationen kommer se annorlunda ut om tre år. Boverket konstaterar att just nyanlända tillhör de som har svårast att hitta bostad. 18 av 25 kommuner i Storstockholm som har ett mottagande har brist på bostäder för anvisade nyanlända. 24 av 26 har ett underskott på bostäder för nyanlända som valt att bosätta sig på egen hand, enligt Boverket.

Inte sällan väljer de som är nyanlända att flytta in hos familj, släktingar eller vänner. En konsekvens av det är ökad trångboddhet. Statistiken visar också att den är som svårast bland personer födda utanför Europa. Nästan var tredje person född utanför Europa som bott mindre än tio

1. Storstockholm består av Stockholms läns samtliga 26 kommuner, där Stockholms stad är störst med drygt 970 000 invånare.

2. Eklund, Johan & Larsson, Johan P (2020), *När blir utrikes födda självförsörjande?*, Entreprenörskapsforum, https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2020/04/Rapport_Sjalfvforsoerjning_web.pdf

3. Socialstyrelsen (2019), *Tabeller Ekonomiskt bistånd 2019*, <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistikamnen/ekonomiskt-bistand/>

4. Socialstyrelsen (2020), *Statistik om ekonomiskt bistånd 2019*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2020-6-6808.pdf>

5. SKR (2020), *Därför ökar kommunernas kostnader för ekonomiskt bistånd*, <https://old-skr.skr.se/arkiv/aldrenyheter/nyhetsarkiv/darforokarkommunernaskostnaderforekonomiskt-bistand.31750.html>

6. Boverket (2019), *Öppna data – Boverkets bostadsmarknadsenkät*, <https://www.boverket.se/sv/om-boverket/publicerat-av-boverket/oppna-data/bostadsmarknadsenkaten/>

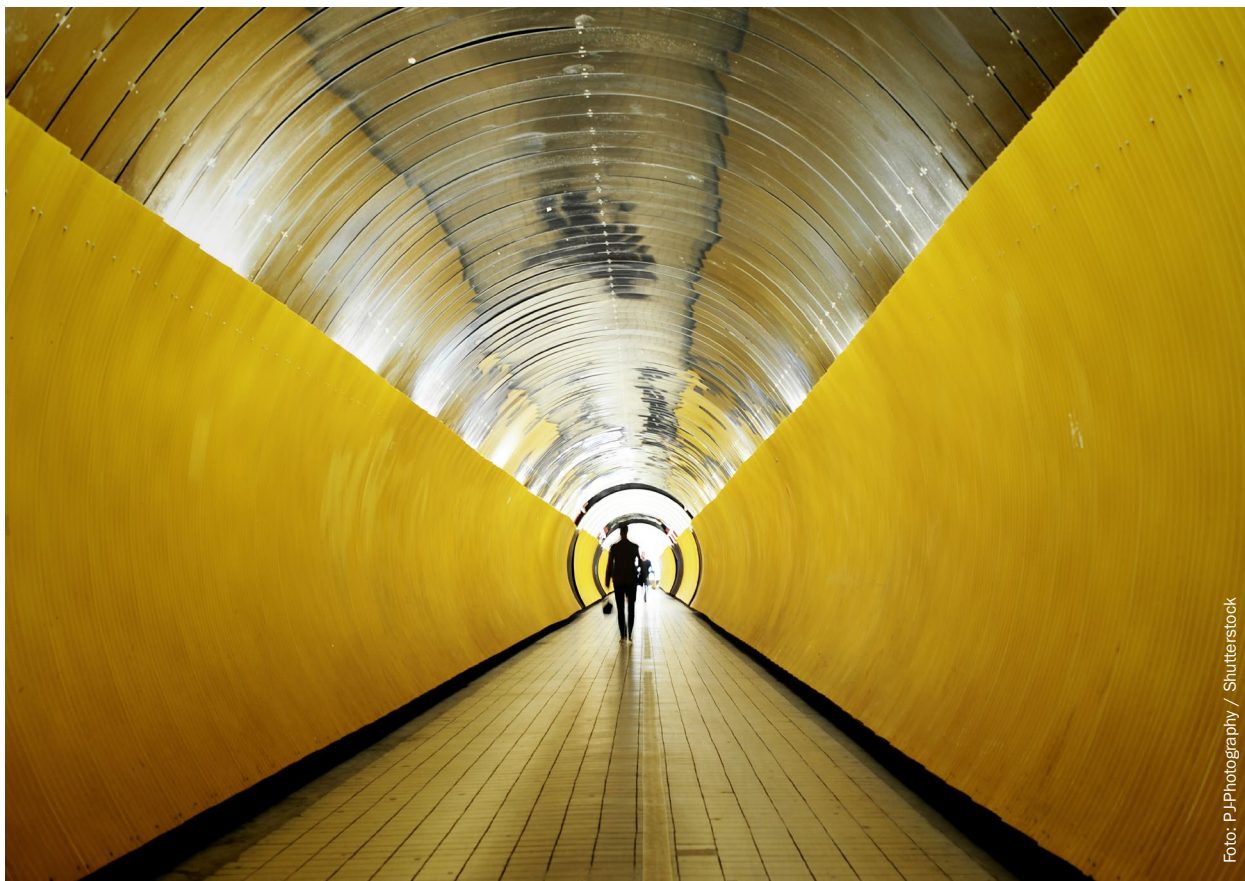

Foto: PJPhotography / Shutterstock

år i Sverige, 31 procent, bor i ett hushåll med mer än två personer per sovrum, vilket Statistiska centralbyrån definierar som trångboddhet (norm 2).⁷ Svårigheten att hitta egen bostad innebär också en risk att råka ut för oseriösa hyresvärdar som använder sig av bristfälliga kontrakt, tar ut orimliga hyror eller hyr ut bostäder som är i väldigt dåligt skick. Vi har träffat människor som betalar 15 000 kronor per månad för ett rum utan element.

”Nästan var tredje person född utanför Europa lever i trångboddhet.”

Bostadsbristen har också skapat en svart marknad där lägenheter hyrs ut i andra hand utan fastighetsägarens tillstånd och där hyreskontrakt, både första- och andrahandskontrakt, säljs till högstbjudande. Tidningen Hem & Hyra gjorde 2020 en granskning som visade att hälften av Malmös största bostadsbolag har stött på misstänkt handel med hyresrätter.⁸ Svarthandel med kontrakt förekommer även på flera håll i Stockholm.⁹

UTANFÖRSKAPET VÄXER BLAND UTLANDSFÖDDA

Bristen på bostäder riskerar även att leda till ökad hemlöshet. Socialstyrelsens senaste mätning 2017 indikerar att drygt 33 000 individer lever i hemlöshet i Sverige.¹⁰ Inte mindre än 43 procent av dem som lever i hemlöshet i Sverige är utlandsfödda. Många är också unga, 15 procent är mellan

7. SCB (2019), *Integration. En beskrivning av läget i Sverige*, https://www.scb.se/contentassets/6834eab09f2c4758bb3fd9c015e765a8/le0105_2019a01_br_be57br1901.pdf

8. Paulsson, Anders & Wahlgren, Kristina (2020), *Sammanfattning: Svarthandeln inifrån*, <https://www.hemhyra.se/nyheter/sammanfattning-svarthandeln-inifrån/>

9. TT (2020), *Svartkontrakt – lönsam bransch för kriminella*, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/svartkontrakt-lonsam-bransch-for-kriminella>

10. Socialstyrelsen (2017), *Hemlöshet 2017 – omfattning och karaktär*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-11-15.pdf>

18 och 24 år. För de allra flesta har avsaknaden av bostad inte sociala förklaringar, så som missbruk eller psykisk ohälsa, utan ekonomiska. Denna så kallade strukturella hemlöshet är resultatet av att människor helt enkelt inte har råd att efterfråga de bostäder som finns tillgängliga.

”43 procent av dem som lever i hemlöshet i Sverige är utlandsfödda.”

Det finns flera brister i Socialstyrelsens mätning som är relevanta att komma ihåg. Den första är att resultatet bygger på ett enda mättillfälle. En annan är att barn och unga under 18 år som är placerade utanför hemmet enligt socialtjänstlagen eller lagen om vård av unga samt personer som bor i bostad med särskild service enligt socialtjänstlagen eller LSS inte heller ingår. I denna rapport är det också viktigt att påpeka att mätningen inte heller fångar upp ensamkommande flyktingbarn som är placerade genom socialtjänsten, EU-medborgare som vistas tillfälligt i landet eller papperslösa som befinner sig i landet under oklara omständigheter. I rapportserien *Hemlös*, som Stockholms Stadsmission ger ut årligen sedan 2010, beskriver vi hemlöshetsutmaningen mer utförligt, vad som görs och vad som krävs för verklig förändring.¹¹

SKUGGSAMHÄLLET VÄXER

Kunskapen om villkoren för dem som lever i Sverige utan vare sig tillfälligt eller permanent tillstånd är av förklarliga skäl begränsad. Det handlar om dem som tagit sig hit utan att ge sig till känna och de som efter att ha nekats asyl stannat i landet och gått under jorden och gömmer sig. Redan 2015 släppte Stockholms Stadsmission tillsammans med Svenska Röda Korset rapporten *Röster från skuggsamhället* där vi beskrev att allt fler ”osynliga” människor som officiellt inte existerar, men som likväl lever mittibland oss, sökte sig till våra verksamheter.¹²

Hur många papperslösa som finns i Sverige är det ingen riktigt som vet. 2010 uppskattade Socialstyrelsen att det utifrån den begränsade forskning som finns på området och utifrån mindre undersökningar rörde sig om 10 000–50 000 personer.¹³ Under det senaste årtiondet finns det inget som tyder på att skuggsamhället skulle ha minskat. Snarare finns det skäl att anta att det vuxit i spåren av det stora asylmottagandet 2015. Gränspolisens uppgav 2017 att nästan 50 000 personer kunde antas gå under jorden fram till år 2021 som en direkt följd av att antalet avslag på asylansökningar väntades öka.¹⁴ Det skulle i teorin innebära en fördubbling av skuggsamhällets omfattning och en stor ökning av det lidande som många av dem som lever gömda upplever.

ASYLSÖKANDE

Migrationsverket ansvarar för att de asylsökande har någonstans att bo under asylprocessen. Den enskilde personen får dock ordna en bostad på egen hand. Om den asylsökande saknar en inkomst eller andra tillgångar kan personen ansöka om dagersättning, bostadsersättning och särskilt bidrag från Migrationsverket. Asylsökande barn har rätt att gå i skola på samma villkor som andra barn.

UNGA ASYLSÖKANDE SOM OMFATTAS AV GYMNASIELAGEN

Många som kom till Sverige 2015 hann fylla 18 år under asylprocessen och en del av dem omfattas sedan 2017 respektive 2018 av lagstiftning som medger tillfälligt uppehållstillstånd för studier på gymnasiet. De som omfattas kan ansöka om studiebidrag samt extra tillägg från CSN. Permanent uppehållstillstånd förutsätter att personen påbörjar en tillsvidareanställning eller en minst två års visstidsanställning sex månader från examen. De som omfattas av gymnasielagstiftningen omfattas av kommunersättningsförordningen.

VISTELSERÄTT FÖR EU-MEDBORGARE

Medborgare i andra EU-länder har rätt att vistas i Sverige i tre månader utan särskilt tillstånd. Därefter krävs att personen arbetar, aktivt söker arbete och har en verklig möjlighet att få jobb, eller studerar. Om personen har för avsikt att söka arbete i landet kan vederbörande även ha rätt till långvarigt försörjningsstöd, annars enbart akuta insatser om behov uppstår och personen vänder sig till socialtjänsten i vistelsekommunen. Socialtjänsten i kommunen har ett ansvar att försäkra sig om att det inte finns barn i kommunen som far illa. Utsatta EU-medborgare, eller barn till dessa, har ingen automatisk rätt till skolgång i Sverige.

PAPPERSLÖSA LEVER UNDER RADARN

En person som befinner sig i Sverige utan laglig rätt att uppehålla sig här kallas papperslös. Det kan vara någon som tagit sig hit utan tillstånd eller som tidigare haft tillstånd att vistas här. En asylsökande som överklagat sitt beslut om utvisning eller avvisning är inte papperslös. Sedan 2013 har en vuxen person som håller sig gömd i Sverige rätt till bland annat sjukvård och tandvård som inte kan anstå. Barn som är papperslösa har rätt till fullständig vård, tandvård och läkemedel. Skolplikten omfattar inte papperslösa, men däremot har de rätt till samma utbildning som skolpliktiga barn.

11. Stockholms Stadsmission (2021), *Rapporter*, <https://www.stadsmissionen.se/press-och-opinion/rapporter>

12. Stockholms Stadsmission (2015), *Röster från skuggsamhället – att leva som papperslös i Sverige*, <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/2019-12/Roster-fran-skuggsamhallet-2015.pdf>

13. Socialstyrelsen (2010), *Social rapport 2010*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2010-3-11.pdf>

14. TT (2017), *Polisen: Tiotusentals väntas gå under jorden*. SVT, <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/polisen-tiotusentals-vantas-ga-under-jorden>

ENSAMKOMMANDE LEVER I UTSATTHET

ENSAMKOMMANDE I SVERIGE

Barn och ungdomar utan medföljande förälder eller annan vårdnadshavare söker sig varje år till Sverige för att ansöka om asyl. Mellan 2006 och 2015 ökade antalet ensamkommande barn och unga som sökte sig till Sverige i stort sett oavbrutet. Under 2014 sökte totalt 7 049 barn och unga asyl i Sverige, en ökning med över 80 procent jämfört med året innan.¹⁵ År 2015 ansökte 163 000 personer om asyl i Sverige. Av dessa var 35 369 ensamkommande barn. Det motsvarade en ökning med nästan 500 procent. På senare år har antalet asylsökande minskat, både till följd av förändrad lagstiftning och i spåren av pandemin.

Det finns olika skäl till varför barn flyr sitt hemland på egen hand. En utlösande faktor är ofta förlusten av en nära anhörig. I många länder har ensamstående mammor svårt att klara av att försörja sina barn. Inför risken att hamna i social utsatthet eller direkt fattigdom fattar många barn, inte sällan pojkar, beslutet att lämna sitt sammanhang och sitt hemland för att söka sig en bättre framtid någon annanstans. En majoritet av barnen har varit utsatta för flera smärtsamma eller traumatiserande upplevelser både innan och under flykten.¹⁶

STOR PRESS PÅ KOMMUNERNA

När barn och ungdomar utan medföljande förälder eller annan vårdnadshavare kommer till Sverige är det kommunernas socialtjänst som ansvarar för att de ska få någonstans att bo. I huvudsak har det länge handlat om placeringar i familjehem, HVB-hem eller särskilda ungdomshem som även erbjuder vård och behandling. Statens institutionsstyrelse (SIS) driver hem för slutna ungdomsvård där även ensamkommande kan placeras.

Det växande antalet ensamkommande har genom åren satt stor press på mottagandet i kommunerna, som många gånger fortfarande inte är anpassat för barns och ungas behov. Redan innan det stora asylmottagandet 2015 bidrog

civilsamhället därför till att ge stöd och Stockholms Stadsmission har genom åren drivit flera boenden för gruppen. När ensamkommande med uppehållstillstånd blir myndiga får de inte längre bo kvar på sitt boende. På sikt ska de klara sig själva, men under en övergångsperiod finns det flera former av träningslägenheter, bland annat i vår regi, som personen kan placeras i genom socialtjänsten.

ETT LIV I OTRYGGHET OCH OHÄLSA

Vår erfarenhet är att en majoritet av de ensamkommande som kommer till Sverige bär med sig svåra upplevelser som härrör sig från tiden före och under flykten. Sexuella övergrepp och andra traumatiska upplevelser är vanliga.¹⁷ Många barn och unga har skadats av sina upplevelser. För dem kan en lång och oviss asylprocess leda till en försämring av den psykiska ohälsan. Symtomen kommer ofta till uttryck som sömnsvårigheter, svårigheter att komma till ro på kvällen och återkommande mardrömmar. En del ensamkommande har ett utåtriktat och aggressivt beteende medan andra drar sig undan och isolerar sig.¹⁸

En viktig förutsättning för egenmakt är utbildning och för många ensamkommande erbjuder skolan en normaliserande och trygg struktur. Ensamkommande barn och unga beskrivs som en skolmotiverad grupp, men de flesta får anstränga sig för att lära sig svenska och samtidigt nå kunskapskraven. Många barn och unga som kommer som ensamkommande har också en mycket bristfällig skolgång bakom sig.¹⁹

Ett stort om än inte nytt problem i Europa är att ensamkommande barn och unga försvinner. Vissa aviker under asylprocessen och reser vidare till andra länder inom EU, medan andra försvinner utan att någon med säkerhet vet vad som händer med dem. Risken är stor att de utnyttjas i människohandel och kriminalitet och lever som papperslösa under mycket osäkra villkor och utnyttjas som svart arbetskraft.²⁰

15. Migrationsverket (2015), *Färre asylsökande än väntat söker sig till Sverige, men ensamkommande barn ökar kraftigt*.

16. Socialstyrelsen (2013), *Ensamkommande barns och ungas behov - en kartläggning*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-11-37.pdf>

17. Socialstyrelsen (2015), *Psykisk ohälsa hos asylsökande och nyanlända migranter - Ett kunskapsunderlag för primärvården*.

18. Socialstyrelsen (2013), *Ensamkommande barns och ungas behov - en kartläggning*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-11-37.pdf>

19. Socialstyrelsen (2013), *Ensamkommande barns och ungas behov - en kartläggning*, <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2013-11-37.pdf>

20. Stockholms Stadsmission (2014), *Barn- och Ungdomsrapporten 2014. Tema barn till papperslösa*, <https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/2019-12/Barn-och-ungdomsrapport-2014-Barn-till-papperslosa-C3%B6sa.pdf>

VERKSAMHETER DÄR VI MÖTER UNGA UTLANDSFÖDDA

LIVSÖDEN AV ALLA SLAG

För många utlandsfödda blir barriärerna till det svenska samhället alltför höga och vi ser ett växande stödbehov i våra verksamheter. När en ung människa kommer till oss befinner hon eller han sig i regel i ett utsatt läge och det är inte ovanligt att dem vi möter lider av psykisk ohälsa eller kämpar med missbruksproblematik. En del har blivit exploaterade och utnyttjade, andra har erfarenhet av kriminalitet. Livsödena är många och varierade.

UNGA STATION

En av de verksamheter där vi möter utlandsfödda är Unga Station som finns på Söder i Stockholm, i Järva och i Vårberg. De flesta av de barn och unga som kommer dit har en liknande bakgrund. Det handlar om barn som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden, barn till föräldrar med utländsk bakgrund samt barn till ensamstående. Familjerna utmärks av knappa ekonomiska resurser vilket påverkar barnens möjligheter att leva fullvärdiga sociala liv.

Utöver öppna verksamheter, där besökarna får tillgång till värme, mat och vila i en trygg miljö, erbjuds även stöd- och samtal, ombudskap, nätverksarbete, föräldrautbildning samt ekonomisk rådgivning och stöd.

BABA

Varje år försvinner ett stort antal ensamkommande i Sverige. En del avviker från sin placering, andra håller sig av olika anledningar undan, till exempel efter att ha fått avslag på sin asylansökan. I ett försök att erbjuda stöd och undvika att ungdomarna utnyttjas i människohandel och kriminalitet tog Stockholms Stadsmission våren 2016 initiativ till projektet Baba.

Baba har fler syften. Ett grundläggande mål med verksamheten är att ungdomarna ska få hjälp att möta sina basbehov. Det kan handla om att få en bit mat och hela och rena kläder. Många av dem som söker sig till Baba lever liv präglade av både fysisk och psykisk utsatthet.

De som söker sig till Baba är också i behov av kunskap om hur deras förutsättningar i Sverige ser ut. Här finns stora individuella skillnader till exempel beroende på varifrån personen ursprungligen kommer, hur länge han eller hon varit i landet och huruvida personen sökt asyl och gett sig tillkänna för myndigheterna. Regelverken är komplice-

rade och särskilt svårnavigerade för en ung person med begränsade eller inga kunskaper i svenska. En viktig del i vårt arbete är att ge rådgivning och stöd. Ambitionen med projektet är att det över tid ska ge ökad kunskap om de villkor som ungdomarna lever under så att samhällets stöd kan utformas bättre.

Baba drivs sedan 2017 som ett idéburet offentligt partnerskap tillsammans med Stockholms stad, Rädda Barnen, Röda Korset och Barnrättsbyrån. Här har vi sedan starten träffat drygt 500 unga personer upp till 21 år från ett tjugotal länder.

CROSSROADS

Även på vårt stödcenter för EU-medborgare och tredjelandsmedborgare, Crossroads, träffar vi unga personer som många gånger mår dåligt. Här får den som är minst 18 år och lever i social och ekonomisk utsatthet sina basbehov tillgodosedda. Det handlar om att få en bit mat, att kunna ta en varm dusch och att få tvätta sina kläder.

På Crossroads, som funnits sedan 2011 och numera inryms i en lokal på Gärdet i Stockholm, tas besökarna emot på sina villkor. Bland medarbetarna talas en mängd språk, till exempel italienska, franska, rumänska, spanska, polska, arabiska, engelska och ryska, vilket underlättar kontakten och relationsskapandet. På Crossroads erbjuds även kvalificerad rådgivning inom juridik, arbetsrätt och hur välfärden fungerar samt stöd i kontakten med olika myndigheter.

HÄRBÄRGE FÖR EU-MEDBORGARE OCH TREDJELANDSMEDBORGARE

Sedan snart två år tillbaka driver vi, i form av ett idéburet offentligt partnerskap, ett härbärge på uppdrag av Stockholms stad. Härbärgen, som ligger i Slakthusområdet, tillkom delvis till följd av de erfarenheter som vi gjorde genom Projekt Vinternatt som med start 2013/2014 var vårt första akutboende för EU-medborgare och tredjelandsmedborgare som vistades i Storstockholm.

Härbärgen har öppet kvällar och nätter för EU-medborgare och människor från länder utanför Europa/EES som är över 18 år och saknar en bostad. Här finns dusch, toaletter och tillgång till enklare kvällsmat och frukost. Eftersom platserna inte motsvarar den stora efterfrågan lottas de ut varje dag i Korskyrkans lokaler i centrala Stockholm.

Foto: addkm / Shutterstock

STÖDET TILL ENSAMKOMMANDE 2017–2020

STOR RISK FÖR HEMLÖSHET KRÄVDE NYA GREPP

Det stora asylmottagandet 2015 innebar en stor påfrestning för Migrationsverket och ledde bland annat till kraftigt förlängda handläggningstider. En grupp som kom att påverkas oproportionerligt av detta var de många ensamkommande ungdomar som under asylprocessen antingen hann fylla 18 år eller fick sin ålder uppskriven till 18 år av Migrationsverket.

Vintern och våren 2017 lärde flera ideella organisationer om ett växande stödbehov i gruppen som befann sig i Stockholm. När de inte längre bedömdes som minderåriga förlorade många från en dag till en annan det boende, men även det stöd, de hade haft genom kommunen och hänvisades till Migrationsverkets anläggningsboende. De ungdomar som inte ville lämna det sammanhang de lyckats skapa i huvudstadsregionen – skolan, vänskaper och relationen med gode män – befann sig i praktiken i en akut hemlöshetssituation.

För att förhindra att någon hamnade på gatan inledde Stockholms stad och Stockholms Stadsmission försommaren 2017 en dialog om att utveckla nya boendelösningar. Regeringen hade under våren 2017 beslutat att ge kommunerna ytterligare resurser så att de kunde ordna ett fortsatt boende åt gruppen. Under de följande tre åren startade Stockholms Stadsmission flera nya projekt för att ge tak över huvudet, ekonomisk och juridisk rådgivning och olika former av socialt stöd åt de unga asylsökande.

Initiativen hade inte varit möjliga utan tillskotten från staten och Stockholms stad. Regeringen fördelade under perioden 2017–2020 resurser till landets länsstyrelser och kommuner för att motverka hemlöshet bland unga utlandsfödda som riskerade både hemlöshet och psykisk ohälsa. Stockholms Stadsmission fick drygt 100 miljoner kronor de här åren. I den kommande delen av rapporten redogör vi för de insatser vi genomförde, dess målsättningar och vilka resultat vi såg.

STOCKHOLMS STADSMISSION GENOMFÖRDE FÖLJANDE INSATSER UNDER 2017–2020

- *Fadderhemsprojektet* gav de ensamkommande ett tillfälligt tak över huvudet, ett tryggt boende under deras fortsatta asylprocess samt vid behov psykosocialt stöd, samhällsvägledning och juridisk rådgivning samt vägledning i asylprocessen.
- *Trygga boenden* var ett sätt att se till att de som fick tillfälligt uppehållstillstånd hade ett tryggt boende under sin fortsatta studietid.
- *Hysesförmedlingen* utvecklades för att erbjuda tryggt boende till de unga personer med tillfälligt uppehållstillstånd som omfattades av gymnasielagstiftningen.
- *Sommarjobbprojektet* var en satsning för att ge ungdomar med tillfälligt uppehållstillstånd en möjlighet att få dokumenterad arbetslivserfarenhet och förbättra utsikterna för en anställning efter avslutade gymnasiestudier.
- *Baba* är en verksamhet som hjälper ungdomar att möta sina basbehov. Det kan handla om att få en bit mat och hela och rena kläder. Många av dem som söker sig till Baba lever liv präglade av både fysisk och psykisk utsatthet.
- *Unga Station* är en av de verksamheter där vi möter barn som växer upp i socioekonomiskt utsatta områden, barn till föräldrar med utländsk bakgrund samt barn till ensamstående. Familjerna utmärks av knappa ekonomiska resurser.

FADDERHEMSPROJEKTET

Inledningsvis var vårt enda fokus att se till att alla som stod utan bostad fick någonstans att bo. Det var ett grundläggande krav. Ingen ville se ungdomar sova utomhus. Fadderhemsprojektet, som projektet kom att heta, skulle också vara ett tryggt boende under den fortsatta asylprocessen och en möjlighet för de unga att hålla fast vid de vänner de skaffat sig och kunna fortsätta sin utbildning. Tryggheten fick naturligtvis ytterligare en dimension i de fall privatpersoner skulle välja att öppna upp sina hem. Slutligen skulle de unga erbjudas psykosocialt stöd, samhällsvägledning och juridisk rådgivning och vägledning i asylprocessen.

Fadderhemsprojektet skulle ge ensamkommande tillfälligt tak över huvudet, ett tryggt boende under deras fortsatta asylprocess samt vid behov psykosocialt stöd, samhällsvägledning samt juridisk rådgivning och vägledning i asylprocessen. Projektet pågick under perioden september 2017–januari 2019 och gav under den perioden 386 unga personer en bostad.

I september 2017 kunde de första fadderhemmen öppna sina dörrar. För att möta fadderhemmens efterfrågan på mer kunskap i asyrlättsliga frågor beslutade vi tidigt att projektet skulle kompletteras med samtalsgrupper och gemensamma träffar för erfarenhetsutbyte fadderhem emellan. I samband med att vi tecknade avtal med ett nytt fadderhem erbjöd vi fyra utbildningstillfällen om asylprocessen, traumamedveten omsorg, gymnasie- och lagstiftningen samt ett om Svenska Afghanistankommitténs arbete.

Till skillnad från socialtjänstens familjehemsplaceringar av minderåriga gjordes ingen omfattande utredning innan placering. Kostnadsersättningen till fadderhemmen var 1 000 kr/månad. Intresset för att bo i fadderhem var mycket stort och kön växte. I december 2017 väntade nästan 200 personer på en placering och det blev uppenbart för alla inblandade att det inte skulle gå att få fram fadderhem i den takt som skulle behövas.

För att undvika akut hemlöshet i gruppen kompletterade vi de privata fadderhemmen med billiga vandrarhemsplatser och hotellplatser. Det var naturligtvis en annan slags boendeform som saknade en del av de sociala förtjänster som en plats hemma hos någon innebar. Den grundläggande ambitionen var dock densamma. Genom att ge tillgång till kök, se till så att de boende kunde låsa dörren om sig och att det fanns en regelbunden kontakt med vuxna och möjlighet till stöd via Stockholms Stadsmissions ungdomscoacher kunde ett tryggt boende erbjudas.

Fadderhemsprojektet genomfördes i Stockholms Stadsmissions regi under ledning av en styrgrupp med företrädare från utförarorganisationen, stadens socialtjänstförvaltning samt en representant för de Ensamkommandes förbund. När projektet avslutades i slutet av januari 2019 hade 386 unga personer fått bostad. Det var en majoritet av de unga utlandsfödda utan bostad som Stockholms stad hade kunskap om när projektet inleddes. Av dessa 386 hade 137 personer bott hemma hos privatpersoner.

Fadderhemmen har varit alltifrån ensamstående och småbarnsföräldrar till pensionärer. Övriga 249 personer bodde på något av projektets övriga 13 kollektiva boenden.

386
**unga personer fick
en bostad genom
Fadderhemsprojektet.**

Fadderhemsprojektet fick redan från början mycket uppmärksamhet. Eftersom Stockholm inte var ensamt om att behöva hitta tillfälliga boendelösningar för de ungdomar som riskerade att stå utan boende hade projektmedarbetarna regelbunden och omfattande kontakt med socialsekreterare och lärare, men även gode män, familjehem och församlingar samt företrädare för andra delar av civilsamhället som var i behov av stöd och rådgivning.

Fadderhemmen visade prov på stort engagemang och flexibilitet. Om det funnits mer tid för planering hade metoder och rutiner för uppföljning, fortbildning och stöd tagits fram innan projektet startade. Nu kom det att ske parallellt med att de boende flyttade in.

De kollektiva boendenas geografiska placering hade stor betydelse för hur tryggt de uppfattades vara. Ett boende i Stockholms mer centrala delar bedömdes till exempel som mer utsatt för intrång och inbrott. Det påverkade de boendes upplevelse av platsen, men också våra säkerhetskrav. I dessa fall fanns vaken nattpersonal och sovande jour. Boenden utanför city, där frånvaron av stadsliv kunde uppfattas som otrygg, ställde andra typer av krav och innebar större personalnärvaro.

Foto: Morgan Vander Hart / Unsplash

TRYGGA BOENDEN

Många av de ensamkommande som fick tillfälligt uppehållstillstånd genom gymnasielagstiftningen saknade förutsättningar att hitta ett tryggt boende. Utan vare sig pengar eller kontakter var risken stor att hamna i utsatthet. På samma sätt som i Fadderhemsprojektet var den huvudsakliga målsättningen med Trygga boenden att se till att alla hade någonstans att bo. Därutöver handlade projektet om att skapa förutsättningar för ett tryggt boende under studietiden och i väntan på att eventuellt få permanent uppehållstillstånd. Genom att arbeta med privata hyresvärdar kunde vi erbjuda de ensamkommande ett stabilt boende och samtidigt fånga upp en grupp som inte Stockholms stad lyckades nå.

Målet med Trygga boenden var att se till att de som fick tillfälligt uppehållstillstånd skulle ha ett fortsatt tryggt boende under studietiden. Projektet pågick under perioden januari–december 2019 och gav under den perioden 96 unga personer en bostad.

Målsättningen var att erbjuda unga vuxna som beviljats uppehållstillstånd plats i kollektiva boenden. Utöver en plats att bo på skulle det även finnas trygghetsskapande åtgärder i form av samordnare som kunde ge stöd under dagtid. Under nattetid fanns Stockholms Stadsmissions nattjour som stöd.

Både volontärgrupper och stadens fältassistenter besökte ofta de platser där de ensamkommande bodde för att skapa kontakt och bygga relationer. Den dagliga kontakten med deltagarna i projektet gav oss snabbt god kunskap om deras individuella situationer och behov. Vi såg tidigt att det fanns ett starkt samband mellan en trygg boendesituation och hur väl studierna och skolgången fungerade. I likhet med de flesta av våra verksamheter var vi måna om att engagera deltagarna. Det var särskilt angeläget för denna grupp eftersom risken för psykisk ohälsa bedömdes vara stor.

Genom projektet kunde vi under 2019 erbjuda unga vuxna som beviljats uppehållstillstånd plats i kollektiva boenden på sex olika platser runt om i Stockholm. Sammanlagt 96 personer fick boende i något av våra kollektiva boenden.

96

**unga personer fick
en bostad genom
Trygga boenden.**

Från en akutinsats för att undvika att unga hamnade på gatan till en permanent modell för att bryta strukturell hemlöshet. Hyresförmedlingen har på några år utvecklats till en av Stockholms Stadsmissions viktigaste verksamheter. i strävan att hjälpa personer med svag ekonomi, svåra familjeförhållanden eller brist på kontaktnät att ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden.

Hemlöshet i Sverige har länge förknippats med missbruk, psykisk ohälsa och olika slags social problematik. Numera beror hemlösheten i allt högre grad på att de som letar bostad inte har tillräckligt med pengar för att kunna betala för det som erbjuds. Det här är en verklighet som drabbar inte minst många som är nya i Sverige, främst nyanlända och ensamkommande unga, som har det gemensamt att de saknar både ekonomi och nätverk för att hitta rätt på bostadsmarknaden.

- Den klassiska bilden av hemlöshet stämmer inte längre. Vi har fler än 200 personer som står i kö till något av Stockholms Stadsmissions långsiktiga boendelösningar. Det handlar om familjer, som förmodligen skulle kunna bo bra och bo kvar länge om de bara fick en bostad, men även om minderåriga. Av de 200 är 85 barn, säger Tanja Küller.

EN SAMMANHÅLLEN INSATSKEDJA

Tanja Küller är enhetschef på Bobyran med ansvar för att förvalta och utveckla Stockholms Stadsmissions långsiktiga boendelösningar. Hennes första kontakt med verksamheten var i rollen som volontärkoordinator för Fadderhemsprojektet. När det projektet tog slut jobbade Tanja vidare med Trygga boenden och kom sedermera att bli ansvarig för Hyresförmedlingen.

Många som nu bor genom Hyresförmedlingen har varit med under hela resan och bodde även i Fadderhem och genom Trygga boenden. Tanja vill se de tre projekten som delar av en sammanhållen insatskedja där de ensamkommandes behov varierade över tid men där det grundläggande syftet var detsamma: att ge trygghet och stabilitet under skoltiden och asylprocessen samt att underlätta inträdet på den ordinarie bostadsmarknaden.

- Genom Hyresförmedlingen erbjuder vi i regel tillsvidarekontrakt. I vissa fall kan de vara tidsbegränsade till sex månader, men det är inget ovanligt i Stockholm och heller inte unika villkor för utlandsfödda. Men hyreskontraktet ger

Tanja Küller.

individen en referens och är ett första steg. För många som får bostad genom vår förmedling är det också en kulturell resa att lära sig sådant som trapphusnormer och oskrivna kulturella regler, säger Tanja.

Hyresförmedlingen är numera en permanent del av Stockholms Stadsmissions verksamhet. Förmedlingen är sedan årsskiftet 2020/2021 öppen för alla människor som lever i, eller riskerar att hamna i, en strukturell hemlöshets-situation. Innan kontraktsskrivning träffar företrädare för Stockholms Stadsmission alla potentiella hyresvärdar och gör hembesök. Intresset bland både privata bostadsägare som vill hyra ut och andra delar av civilsamhället har varit stort. Det beror, tror Tanja, på Stockholms Stadsmissions goda renommé.

- Folk vill hyra ut genom oss för att vi upplevs som trygga. Det förtroendet har vi fått tack vare vår långa historia och djupa engagemang i Stockholm.

HYRESFÖRMEDLINGEN

När Fadderhemsprojektet avslutades i början av 2019 var många av de unga ensamkommande i fortsatt behov av boendestöd. Förutsättningarna att hitta en bostad på egen hand utan vare sig kontakter eller nämnvärda egna resurser var dock begränsade. Bostadsbristen i Stockholm är heller inget nytt fenomen och trösklarna till den ordinarie bostadsmarknaden är höga. För att inte gruppen än en gång skulle riskera att stå utan boende med alla de konsekvenser det skulle innebära krävdes nya initiativ.

Det ursprungliga målet med Hyresförmedlingen var att erbjuda ett tryggt boende, till en början för unga personer med tillfälligt uppehållstillstånd som omfattades av gymnasielagstiftningen. Verksamheten startade i september 2019, finansierades av statsbidraget 2019–2020 och ryms numera inom ramen för Stockholms Stadsmissions ordinarie budget. Under perioden 2019–2020 fick 259 personer bostad via Hyresförmedlingen.

En av erfarenheterna av Fadderhemsprojektet var att det fanns både ett engagemang och en vilja hos många stockholmare att upplåta en del av sina bostäder. Det blev utgångspunkten för satsningen Hyresförmedlingen. Genom att engagera stockholmare som var villiga att hyra ut en del av sin bostad till unga personer som av olika anledningar står långt ifrån den ordinarie bostadsmarknaden var förhoppningen att hitta helt nya bostäder. Räddningsmissionen i Göteborg hade goda erfarenheter av ett liknande projekt som inspirerade även oss.

Den största utmaningen var inte nödvändigtvis att hitta potentiella boenden utan att hantera människors fördomar och rädslor för de trauman som de ensamkommande kunde tänkas bära på. För att hantera denna oro var vi från Stockholms Stadsmission tydliga med att vi skulle finnas med under hela processen.

I september 2019 drog verksamheten igång. Sammanlagt 287 privatpersoner fyllde i en intresseanmälan om att hyra ut varefter vi inledde vårt arbete med att matcha dem som behövde ett boende mot de tillgängliga bostäderna.

Målsättningen var att fram till årsskiftet 2019/2020 få fram 300 bostäder i Stockholm och Uppsala åt unga vuxna i åldrarna 18–25 år som

av olika anledningar riskerade att stå utan bostad eller redan befann sig i hemlöshet och som till följd av begränsad ekonomi, bristande kontaktnät eller tidigare psykosocial problematik hade små förutsättningar att hitta en hållbar boendesituation.

259
personer fick
2019–2020 en bostad
via Hyresförmedlingen.

Hyresförmedlingen, som inledningsvis handlade om att ge ungdomar med tillfälligt uppehållstillstånd som omfattades av gymnasielagstiftningen en bostad, har sedan årsskiftet 2020/2021 blivit en permanent del av Stockholms Stadsmissions verksamhet och ett viktigt verktyg för att minska den strukturella hemlösheten. Förmedlingen är numera öppen för alla som lever i, eller riskerar att hamna i en strukturell hemlöshetssituation. Innan kontrakt skrivs görs kontroller av och intervjuer med både den potentiella hyresvärden och hyresgästen.

Det lilla gästrummet i hyreslägenheten stod ofta tomt och oanvänt. Numera är det den tryggaste platsen i världen för Hamid från Afghanistan som kom till Sverige som ensamkommande 2015. Susanna och hennes familj är en av de familjer som har valt att öppna upp sitt hem genom Hyresförmedlingen.

Susanna bor tillsammans med sin man och två tonårssöner i en lägenhet i södra Stockholm. Det är ingen stor bostad, men det finns ett gästrum som genom åren antingen stått tomt eller använts för förvaring. Redan 2015 i samband med det stora asylmottagandet föddes tanken om att hyra ut rummet. Den gången rann idén ut i sanden, men när Susanna hösten 2019 såg en annons om Hyresförmedlingen från Stockholms Stadsmission bestämde hon sig för att prata med sin familj. Sönerna var väldigt positiva, men hon medger att hon för egen del tyckte det var lite läskigt.

– Jag funderade mycket på hur det skulle vara att ha någon som man inte känner boendes hemma hos oss. Vi har aldrig haft det tidigare. Den typen av tankar fanns till en början, men de försvann när Hamid kom hit, säger Susanna.

EN NY SLAGS MATCHNINGSTJÄNST

Den grundläggande idén med Hyresförmedlingen är att matcha privata värdar med personer som har svårt att ta sig in på den ordinarie bostadsmarknaden, till följd av svagare ekonomi, svåra familjeförhållanden eller i brist på kontaktnät. Det finns inga förväntningar på den som hyr ut att också axla ett socialt ansvar för hyresgästen. Hemma hos Susanna har Hamid dock snabbt funnit sig tillrätta och han umgås regelbundet med familjen.

– Vi lever här tillsammans. Hamid har ett eget liv och egna kompisar, men vi äter middag ibland, vi firade jul ihop förra året och för en tid sedan ordnade vi födelsedagsmiddag här hemma när han fyllde år, säger Susanna.

Hamid kom till Sverige i samband med asylmottagandet 2015. I sitt hemland Afghanistan gick han inte i skolan och när han kom till Sverige kunde han vare sig skriva eller läsa på sitt modersmål dari. Det kan han nu och idag läsa han på gymnasiet. Just på grund av att Hamid inte är så gammal har det också blivit naturligt för Susanna och hennes man att hjälpa Hamid att hitta rätt i sitt nya hemland.

– Hamid har alltid gott om frågor. Nu när han förbereder sig på att ta körkort kretsar många av samtalen om till exempel var man kan göra riskettan och risktvåan och då har vi kunnat hjälpa till. I andra frågor har vi saknat tillräckliga kunskaper och då har Stadsmissionen funnits som en resurs och ett stöd åt Hamid, säger Susanna.

ETT RUM KAN GÖRA STOR SKILLNAD

Snart ett och ett halvt år efter att Hamid flyttade in hos familjen är Susanna glad att hon vågade ta steget och ringde på annonsen. Att upplåta ett gästrum kanske inte upplevs som någon stor sak, men för en människa som ännu inte hunnit etablera sig i Sverige kan det göra all skillnad i världen.

– Hos oss kan Hamid känna sig trygg. Här har han fått lugn och ro att klara skolan och han vet att han kan bo här till dess att han är redo att ta nästa steg i livet. Det har varit vår insats.

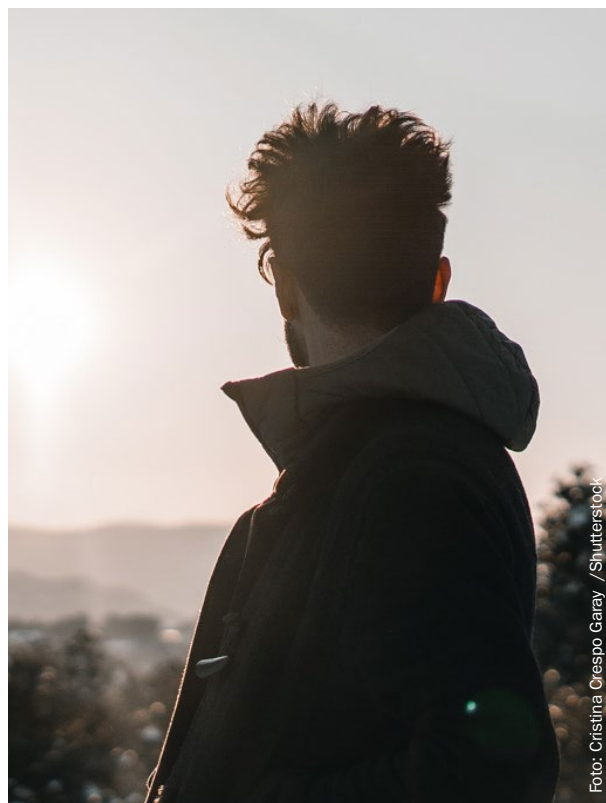

Foto: Cristina Crespo Garay / Shutterstock

SOMMARJOBBSPROJEKTET

En förutsättning för att de ensamkommande unga som hamnade i kläm till följd av Migrationsverkets långa handläggningstider skulle få tillfälligt uppehållstillstånd var att de studerade på gymnasiet. För att ha möjlighet att få permanent uppehållstillstånd krävs stadigvarande försörjning inom sex månader efter gymnasieexamen. Det innebär tillsvidareanställning eller minst två års visstidsanställning, enligt den tolkning som Migrationsverkets jurister gjort.

Syftet med Sommarjobbssprojektet var att ge ungdomar med tillfälligt uppehållstillstånd en möjlighet att få dokumenterad arbetslivserfarenhet. Detta för att långsiktigt förbättra utsikterna för målgruppen att få en anställning efter avslutade gymnasiestudier. Projektet pågick under perioden maj–augusti 2019.

Säsongsanställningar av olika slag är vanliga bland svenska ungdomar som ger både arbetslivserfarenhet och

inte sällan ungdomen ett första riktigt jobb efter gymnasiestudierna. Våren 2019 inleddes en diskussion om på vilket sätt Stockholms Stadsmission kunde komplettera de tidiga akuta boendestödande insatserna med sådant som kunde underlätta för de ensamkommande att hitta arbete efter studierna.

Det fanns flera syften med det som kom att kallas Sommarjobbssprojektet, inte minst fanns det ett behov av att skapa en meningsfull tillvaro under sommarmånaderna 2019 för de ungdomar som bött på något av Stockholms Stadsmissions boenden, däribland Trygga boenden. Det huvudsakliga målet var att ge de ensamkommande möjlighet att skaffa sig dokumenterad arbetslivserfarenhet som kunde underlätta deras etablering. Målet sattes till att få fram 100 jobb.

Eftersom alla pusselbitar i projektet inte föll på plats förrän i maj 2019 beslutades det att även låta ungdomarna sommarjobba inom Stockholms Stadsmissions egna verksamheter och sociala företag.

Cirka 40 procent av de drygt 100 sommarjobbarna tillbringade sina perioder på externa arbetsplatser, däribland inom städ och sanitet, storkök och restaurang, butik och lager. Övriga 60 procent fick sommarjobb på Stockholms Stadsmissions secondhand-butiker, distributionslagret, Stockholms Stadsmissions stödboenden samt Matmissionens matbutiker. Sommarjobben genomfördes i två perioder, 17 juni–12 juli samt 15 juli–9 augusti.

När Sommarjobbssprojektet avslutades hade ett stort antal unga personer fått både referenser och tjänstgöringsintyg. Sammanlagt fick 101 ensamkommande ungdomar jobb över sommaren 2019. Sommarjobbssprojektet genomfördes även sommaren därpå och resulterade i 150 sommarjobbserbjudanden.

För en överväldigande majoritet var sommarjobbet ungdomens första anställning i Sverige. Med de nyvunna arbetslivserfarenheterna underlättades nästa steg i deras etablering och därmed möjligheterna för att de ska kunna stanna i Sverige.

Fler människor än någonsin lever i Sverige utan tillstånd. Den här utvecklingen bidrar till att skuggsamhället växer och ger upphov till ett stort mänskligt lidande, men understryker också behovet och vikten av fler insatser från civilsamhället.

Stödbehovet bland utlandsfödda i Stockholm har ökat år för år under det senaste decenniet. De unga som kom utan vårdnadshavare åren efter 2015 och som behövde hjälp med bland annat boende har nu blivit vuxna och väljer i merparten av fallen att stanna kvar i huvudstaden. Till Stockholm söker sig även många av dem som fick avslag på sin asylansökan 2015 och som gått under jorden och håller sig undan myndigheterna. I Stockholm lever sedan många år dessutom både unga och äldre EU-medborgare och tredje-landsmedborgare som sökte sig hit från Sydeuropa i spåren av finanskrisen 2008.

– De här människorna dyker inte upp på myndigheternas radar, men vi vet att de finns och vi ser genom våra verksamheter vilka stora behov de har. Det handlar om att kunna äta sig mätt och att hitta någonstans att sova. Vårt fokus för dessa målgrupper, utöver att vi stöttar med basbehovsstöd, är att de som söker sig till oss ska kunna lita på att de råd vi ger bygger på korrekt information om deras faktiska förutsättningar i Sverige, säger Jonas Wahlstrand, som fram till sommaren 2021 var chefsstrateg på Stockholms Stadsmission och numera är generalsekreterare på Riksföreningen Sveriges Stadsmissioner.

ALLT SVÅRARE FÖR UTLANDSFÖDDA

Innan Jonas Wahlstrand började på Sveriges Stadsmissioner var han verksam i Stockholms Stadsmission i drygt tio år, bland annat som chef för omsorgsverksamheten. Innan dess jobbade han i tio år på Göteborgs Stadsmission. Under sina drygt två decennier i ledande befattningar i civilsamhället har han sett hur behovet av stöd från civilsamhället har vuxit – och hur samhällsklimatet hårdnat. Stadsmissionernas uppdrag är att bekämpa alla slags utanförskap, oavsett personernas identitet och ursprung. Uppdraget bottnar i organisationernas kristna värdegrund. Jonas berättar att han märker av polariseringen i samhället och ett ökat ifrågasättande av vem Stadsmissionerna hjälper. Medan det är politikens uppgift att avgöra vem som får vistas i Sverige och nivån på den gemensamt finansierade välfärden är det viktigt att komma ihåg att civilsamhället har ett bredare ansvar vilket också framgår i denna rapport.

Jonas Wahlstrand.

– Det är allt svårare för människor som kommer från andra länder att ta plats i vårt samhälle. Vi har under en tid sett ett strukturellt utanförskap, men nu växer också efterfrågan på det allra nödvändigaste så som mat och kläder. Om vi inte motverkar utvecklingen kommer vi få väldigt svårt att komma tillrätta med situationen.

CIVILSAMHÄLLET KOMPLETTERAR DEN OFFENTLIGA VÄLFÄRDEN

Civilsamhället i Sverige ansågs under stora delar av 1900-talet inte ha någon roll i välfärden. Tilltron till offentliga insatser var stor. Numera betraktas civilsamhället som en betydelsefull aktör, i växande utsträckning i den nationella politiken men framför allt ute i kommunerna. Det har de senaste årens samhällsutmaningar, till exempel skogsbränder, omfattande migration och nu pandemin, tydligt visat.

– Civilsamhället är som bäst när det kompletterar den offentliga välfärden. Vi är inte bundna av samma lagar och regler som kommunerna. Det ger oss frihet att agera bredare och snabbare än det offentliga vilket blev tydligt i spåren av asylmottagandet 2015 då vi till exempel på kort tid ordnade boende för en grupp som det vid tiden rädde osäkerhet om huruvida Stockholms stad hade lagliga möjligheter att hjälp via socialtjänstens ordinarie verksamhet.

Under de närmaste åren kommer civilsamhället behöva axla ett större ansvar för att motverka utanförskap och hemlöshet, tror Jonas. Det gäller inte minst i mindre kommuner där det inte alltid finns några aktörer som kan komplettera det offentligas sociala stöd.

– Stadsmissionernas styrka är närheten till de människor som behöver hjälp och stöd. Det ger en unik ställning, även i förhållande till många andra organisationer.

AVSLUTANDE DISKUSSION

STÖDBEHOVEN BLAND UNGA UTLANDSFÖDDA VÄXER

För några decennier sedan var risken att sakna bostad ett marginellt problem i Sverige. Hemlöshet existerade, men var till skillnad från idag knappt synbar. De som för illa hade ofta missbruksproblem eller led av psykisk ohälsa och hjälpen från samhället bestod i regel av en kombination av långsiktiga stöd- och behandlingsinsatser. Numera har utsattheten många fler ansikten. Hemlösheten i Sverige på 2020-talet är i växande utsträckning strukturell och resultatet av att människor inte har råd att betala för de bostäder som finns tillgängliga.

Utlandsfödda är en av de grupper som vi ser för illa och har ett växande stödbehov. Många av de människor som söker sig till Sverige och Stockholmsregionen gör det för

att hitta arbete och skapa sig en ljusare framtid än vad hemlandet kan erbjuda. Väl här möter de stora svårigheter och problem. Med bristande utbildning och utan tillräckliga arbetslivserfarenheter är det svårt att hitta bostad, eget arbete och i förlängningen stabilitet. Det i sin tur innebär en ökad risk för utsatthet och fattigdom.

Genom våra verksamheter möter vi många utlandsfödda unga människor. De söker sig till oss för att få hjälp i sina kontakter med olika myndigheter, en bit mat att äta eller för att de behöver en trygg plats att vila ut på. Bland dessa människor ryms en mångfald av levnadsöden och behov och även skillnader i förutsättningar. Som framgår av denna rapport ställs unga utlandsfödda ofta inför liknande svårigheter i sin strävan att etablera sig i landet.

CIVILSAMHÄLLETS INSATSER FÖRHINDRADE EN KATASTROF

Det stora antalet asylsökanden 2015 satte stor press på Sveriges mottagningskapacitet. Många hamnade i kläm till följd av utdragna asylprocesser och långa handläggnings-tider, däribland ett större antal unga ensamkommande. Genom våra verksamheter och kontakter bland de asyl-sökande fick vi tidigt signaler om att Migrationsverkets boenden på andra håll i landet inte var ett alternativ för dem som efter att ha fyllt 18 år eller fått sin ålder upp-skriven inte längre skulle ha rätt till boende och stöd genom staden. Vi insåg snabbt att vi stod inför en potentiell kris.

De insatser för att undvika hemlöshet som vi drog i gång försommaren 2017 förhindrade att ett stort antal unga människor hamnade på gatan, men innebar också konkreta sociala insatser samt ekonomisk och juridisk rådgivning. Vårt arbete förutsatte finansiellt stöd från staten och staden, men utan vår långa erfarenhet av att möta unga i utsatthet hade resultatet blivit ett annat. Stockholms Stadsmissions insatser åren 2018–2020 illustrerar den konkreta nytta som civilsamhället i samverkan med det offentliga kan åstadkomma, men också de värden som enbart civilsamhället kan bidra med.

Fadderhemsprojektet visade på vår förmåga att i ett extraordinärt läge och med kort varsel ställa om vår organisation och möta ett stort stödbehov. Både lagstiftningen och den speciallagstiftning som togs fram för målgruppen skapade begränsningar och osäkerhet om vad Stockholms stad kunde och fick göra. De begränsningarna hade inte Stockholms Stadsmission och genom projektet kunde staden förvissa sig om att ingen skulle stå utan bostad.

Sverige är ett av de länder i världen där flest människor är engagerade i civilsamhället. Detta är en styrka som vi måste tillvarata. I både Fadderhemsprojektet och Hyres-förmedlingen var det civila engagemanget avgörande. Utan alla de privatpersoner som var villiga att öppna upp sina hem och ta emot en ensamkommande ung människa hade initiativen inte blivit så framgångsrika som de blev. De som är beredda att öppna sina hem i en extraordinär situation är troligen beredda att ge en hjälpande hand även i andra lägen. Den insikten tog vi fasta på när vi valde att göra Hyresförmedlingen till en permanent del av vårt arbete för att motverka den strukturella hemlösheten.

Efterfrågan på kunskap om både lagstiftning och hur asylprocessen fungerar var mycket stor och Stockholms Stadsmission kunde tack vare stödet från staden bygga upp en juridisk kompetens som tillförde stort värde, kompletterade det offentliga stödet och även uppskattades av staden och andra stödorganisationer.

MER SAMVERKAN MELLAN KOMMUNER OCH CIVILSAMHÄLLET BEHÖVS

Svårigheterna för dem som är unga och nya i Sverige att hitta bostad och arbete uppstod inte 2015. Inte heller upphörde utmaningarna då. Pandemin ledde till minskad rörlighet i världen under 2020 och 2021. När krisen är över råder det ingen tvekan om att Sverige åter blir en plats dit människor från andra delar av världen vill söka sig i en förhoppning om att skapa sig en bättre framtid. För att stå bättre rustade nästa gång det som inte tros kunna hända faktiskt händer krävs bättre samverkan mellan samhällets olika delar och en beredskap att agera.

Flera av de utmaningar som utlandsfödda ställs inför i Sverige och som vi pekar på i denna rapport kräver ett nationellt politiskt ledarskap. Sverige behöver till exempel en nationell hemlöshetsstrategi som utgår ifrån hur verkligheten ser ut och som tillför de resurser som krävs för att motverka hemlöshet i vår tid. Någon sådan politik finns inte och har inte funnits på över tio år. Det är ett misslyckande som måste få ett slut.

Kommunerna gör redan mycket, men de behöver göra mer. Det handlar om strategiskt viktiga insatser, så som att kartlägga hemlösheten inom kommunen, och om insatser för att ge tak över huvudet åt de som helt saknar en fungerande bostadssituation. Kommunerna och staten behöver också gemensamt arbeta för att motverka trångboddhet och andanröja svarthandeln av hyreskontrakt.

För att kunna möta utvecklingen måste hela samhället ges möjlighet att bidra och civilsamhällets kraft och mångfald tas tillvara. Det är lätt att glömma, men flera av de tjänster och verksamheter som idag betraktas som en naturlig del av den offentliga välfärden, till exempel barnavårdscentral, folk tandvård och hemtjänst, är sprungna ur initiativ och innovationer i civilsamhället. Det handlar till exempel om att underlätta för civilsamhällesaktörer att medverka i upphandlingar och att främja idéburet offentligt partnerskap. På så vis kan fler aktörer bidra till utförandet av den gemensamma välfärden. Stockholms Stadsmission har goda erfarenheter av denna typ av samverkan.

REKOMMENDATIONER

TA BESLUT OM EN NY NATIONELL HEMLÖSHETSSTRATEGI

Stockholms Stadsmission tillsammans med Sveriges Stadsmissioner presenterade hösten 2020 ett förslag till en ny nationell strategi mot hemlöshet. En sådan är nödvändig om vi ska lyckas hejda och långsiktigt motverka hemlösheten i Sverige. Strategin behöver bland annat säkerställa att det offentliga inleder en formaliserad samverkan med idéburen sektor och landets civilsamhällesaktörer. I rapporten Hemlös 2020 redogörs mer utförligt för vilka byggstenar som strategi mot hemlöshet bör bygga på.²¹

ANVÄND KRAFTEN I IDÉBURET OFFENTLIGT PARTNERSKAP

Under vissa omständigheter kan en kommun välja att ingå ett idéburet offentligt partnerskap med en aktör i civilsamhället. Syftet är då att skapa ett långsiktigt samarbete med en idéburen organisation och göra det möjligt för den att aktivt kunna bidra till kommunens utveckling. Kommunen kan genom att anta riktlinjer för när och hur idéburet offentligt partnerskap är aktuellt skicka en viktig signal till civilsamhället om att kommunen är intresserad av en dialog om långsiktiga samarbeten, till exempel för att avhjälpa och motverka hemlöshet eller ensamhet.

21. Sveriges Stadsmissioner (2020), *Hemlös 2020. Tema: Ny nationell strategi mot hemlöshet*, https://www.stadsmissionen.se/sites/default/files/2020-12/Stadsmissionen_Hemlos2020.pdf

FRÄMJA SAMVERKAN GENOM ÖVERENSKOMMELSER MELLAN STAT, KOMMUNER OCH CIVILSAMHÄLLE

Allt fler kommuner ingår lokala överenskommelser för att främja samverkan mellan det civila samhället och kommunen. I överenskommelsen kan parterna till exempel åta sig att göra särskilda åtaganden för att nå gemensamt uppsatta mål, att aktivt initiera och medverka i dialoger eller att skapa och bidra till ett gemensamt samverkansråd. Samma utveckling pågår på statlig nivå där myndigheter får ett växande ansvar för att fördela statsbidrag till delar av civilsamhället.

Foto: Nazrin B-va / Unsplash

